

Kitabiyat

Ha-Joon Chang, Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü

Sabrina KAYIKÇI*

Avrupa Evrimci Ekonomi Politik Vakfı'nın 2003 Myrdal Ödülü'nü alan "Kicking Away the Ladder – Development Strategy in Historical Perspective" başlıklı kitabın ilk baskısı İngilizce olarak 2002 tarihinde yapılmış, "Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü" başlığı ile de Türkçe'ye 2003'te çevrilmiştir. Kitabın orijinal İngilizce başlığı, Alman iktisatçısı List tarafından kullanılan bir ifadedir ve "zengin bir ülkenin zirveye ulaştığında diğerlerinin kendisinden sonra tırmanmasını engellemek için, oraya tırmanmasını sağlayan 'merdiveni itmesi' anlamına gelmektedir."¹ Bu başlık yerine Türkçeye çeviride "Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü" başlığı kullanılmıştır.

Kitabın yazarı, Ha-Joon Chang, Cambridge Üniversitesi'nde Ekonomi Fakültesi'nde öğretim üyesidir. Ekonomik değişikliklerde devletin rolü, endüstriyel politika, özelleştirme ve regülasyon, Doğu Asya ekonomileri, globalleşme, tarihsel perspektif içinde ekonomik gelişme, fikri mülkiyet hakları, yabancı doğrudan yatırım konuları ise yazarın ilgi alanlarıdır ve 1991-2004 tarihleri arasında bu konularda yazılmış yetmişin üstünde çalışması bulunmaktadır.²

Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü başlıklı bu kitap, bugünün kalkınmış ülkeleri tarafından kalkınmakta olan ülkelere önerilen kalkınma politikalarının "yanlış"

* Arş. Gör., A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı.

¹ Açıklama için bkz. Chang, Ha-Joon, Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü, Çev: Tuba Akıncılar Onmuş, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s.9.

² <http://www.econ.cam.ac.uk/faculty/chang/publications.html>

politikalar olduğunu savunan eleştirel bir kitaptır. Yazar, bugünün kalkınmış ülkelerinin kalkınma sürecinde korumacı politikalarla zenginleştiklerini fakat bu günün kalkınmakta olan ülkelere zenginleşmenin yolu olarak serbest ticareti önerdiklerini, bu gelişmiş ülkelerin tarihinden kanıtlarla ortaya koymaya çalışmaktadır. Kitap, bugünün kalkınmış ülkelerinin kalkınma dönemlerinde uyguladıkları bebek sanayi koruması, tarife koruması, etkin sanayi, ticaret ve teknoloji politikalarını ABD, Britanya, Almanya ve İsveç üzerinden anlatmaktadır. Tarihsel yaklaşımı kullanan Chang, çalışmada on dokuzuncu yüzyıla ve yirminci yüzyıl başlarına, bugünün kalkınmış ülkelerinin sanayi devrimlerini gerçekleştirdiği döneme yoğunlaşmaktadır. Yazar, kitabında, bugün gelişmiş ülkelerin AB, IMF, DB ve DTÖ ile birlik olup, gelişmekte olan ülkelere önerdikleri, iktisadi kalkınma için gerekli olduğu öne sürülen demokrasi, mülkiyet hakları, yönetim kurumları (iflas yasası, bilginin açıklanması, rekabet yasası), sosyal güvenlik ve işgücü kurumlarının bugünün kalkınmış ülkelerindeki iktisadi kalkınmaya neden olmaktan çok kalkınmanın sonucunda ortaya çıktıklarını örneklerle ispatlayarak günümüze de ışık tutmaktadır. Kitapta yer alan örneklerden biri, bugünün bazı kalkınmış ülkelerinin demokrasiye geçiş tarihleridir (genel oy hakkı). Buna göre; ABD, 1965'te (erkeklere genel oy hakkı 1879'da verilmiş fakat 1890-1908 tarihleri arasında Güney eyaletlerinde siyahların oy hakkı ellerinden alınmış, ancak 1965'te geri verilmiştir); Birleşik Krallık 1928'te; İsveç, 1918'te; Almanya, 1946'da genel oy hakkını tanımıştır. Kalkınmakta olan bazı ülkelerde genel oy hakkının verildiği tarihler ise şöyledir: Hindistan, 1947; Bulgaristan 1945; Şili, 1949.; Arjantin, 1947. Bir başka örnek de bugün kalkınmış ülkelerin kalkınmakta olan ülkelere çocuk işgücünü ortadan kaldırmaları talebi üzerinden verilmekte ve 1820'lerde Britanya'da çocukların günde 12,5 ile 16 saat arasında çalıştıkları bilgisini aktarmaktadır. Yazar, yaptığı çözümlerle bugünün kalkınmış ülkelerinde kurumların gelişmesinin uzun yıllar sürdüğünü, bu kurumların gelişmesinin kalkınmanın bir nedeni değil sonucu olduğunu ortaya koymakta ve kalkınmakta olan ülkelere kısa sürede "dünya standartlarında" kurumlar elde etmelerinin talep edilmesinin bugünün kalkınmış ülkelerinin kendi tarihleri ile çeliştiğini ifade etmektedir. Çalışmasında yer verdiği örneklerden yola çıkarak yazar, bugünün kalkınmış ülkelerinin, kalkınmalarının benzer aşamalarında bugünün kalkınmakta olan ülkelere kurumsal olarak daha geride oldukları gerçeğini belirtmektedir.

Kalkınmış ülkelerin kendi kalkınma süreçlerinde uyguladıkları "müdahaleci politikalar" yerine serbest ticaret politikasını önererek, bugün kalkınmakta olan ülkelerin aslında yanlış politikalar uygulamalarına sebep olduklarına vurgu yapan Chang, kalkınmış ülkelerin kalkınmakta olan ülkelere de kalkınmasını önlemek için bu yolla "merdiveni ittiklerini" ifade etmektedir. Böylece, bugün kalkınmaya çalışan ülkeler, bugünün kalkınmış ülkelerinin çıktıkları merdivenden çıkamayacak ve

kalkınmaları önlenmiş olacaktır. Bu durumun engellenmesi için ise tarihsel gerçekler daha fazla duyurulmalıdır.

Yukarıda içeriği hakkında ipuçları verilen Chang'ın bu kitabı, son derece kolay anlaşılabilir bir kitaptır. Tarihsel gerçekleri ortaya koyarak günümüze ışık tutması, kitabı daha cazip hale getirmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi, bugünkü gelişmiş ülkeler öncü ekonomileri yakalamak için kendi bebek endüstrilerini geliştirmek amacıyla "müdahaleci" ticaret ve endüstriyel politikaları kullanmışlardır. Fakat bu gelişmiş ülkeler tarafından, bugün kalkınma çabası içinde olan ülkelere gerek birlikler içinde gerekse tek tek ülke bazında bir takım önerilerde bulunmaktadır. IMF, DB, AB bugün kalkınma çabası içinde olan ülkeler üzerinde bir takım koşullu mali destek politikaları uygulamakta ve bu örgütlenmeler içinde yer alan bugünün gelişmiş ülkeleri kendi kalkınma aşamalarında uygulamadıkları koşulları bugün kalkınmaya çalışan ülkelere şart koşturmaktadır. Burada ilk önce yapılması gereken, yazarın da belirttiği gibi, tarihsel gerçeklerin daha fazla duyurulması ve dışarıdan ülkemiz için yazılan "kalkınma reçetelerinin" ne kadar geçerli olduğunun ortaya koyulmasıdır.